

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Aalborg Universitet

Dagligdag og livspolitik

om hverdagspolitikens perspektiver

Andersen, Johannes Lund

Publication date:
1995

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Andersen, J. L. (1995). *Dagligdag og livspolitik: om hverdagspolitikens perspektiver*. Aalborg Universitetsforlag. Arbejdspapirer: Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Johannes Andersen
DAGLIGDAG OG LIVSPOLITIK
- om hverdagspolitikkens perspektiver

december 1995

DAGLIGDAG OG LIVSPOLITIK
- om hverdagspolitikkenes perspektiver

Johannes Andersen
Institut for økonomi, politik og forvaltning
Aalborg Universitet

copyright forfatteren

ISBN 87-89426-71-1

tryk: centertrykkeriet, AUC

Aalborg 1995

Indhold

LIVSPOLITIK OG HVERDAG	
- ET FORORD	5
1. DEN GRÅDIGE QUIZ	7
2. STAMMEKRIGEN OG DEMOKRATIET	10
3. VENSTRE OG DE UNGE	
- EN NY SAMFUNDSKRITIK	13
4. POLITISKE PARTIER	
- PÅ STØTTEN ELLER PÅ VEJ UD	17
5. DE FRELSTE OG DE JORDNÆRE	
- MILJØPOLITIK SOM KULTURKAMP	23
6. EU HOLDT PÅ AFSTAND	26
7. DET MODERNE OG DEN OLYMPISKE ELITE	38

LIVSPOLITIK OG HVERDAG - ET FORORD

Mulighederne er mangfoldige, hvorimod nødvendigheden af at gøre noget bestemt kan ligge på et meget lille sted. Sådan kan man udmærket sammenfatte hverdagen. Og sådan en hverdag stiller store krav til den enkeltes evne til at vælge. At vælge fra eller til.

Man bevæger sig rundt i en hverdag, hvor man hele tiden skal vælge. Eksempelvis hvordan man vil spise: Hurtigt eller langsomt. Alene eller sammen med andre. Sundt eller stimulerende. Osv. Det er ikke altid lige nemt af finde ud af, hvornår det skal være det ene og hvornår det skal være det andet. Valget skal mere og mere træffes alene. Man er nemlig ikke forpligtet overfor andre eller overfor noget bestemt. Hverken familie, sociale fællesskaber eller kulturelle normer.

Denne situation fremmer *refleksivitet*. Dvs. evnen til at vurdere og spejle sig selv i valget. Resultatet er udviklingen af *personlige biografier* eller personlige fortællinger, hvor man som individ bevæger sig rundt i hverdagen, på jagt efter realisering af egne umiddelbare interesser. De følgende tekster berører alle på en eller anden måde betingelserne og perspektiverne for forskellige *personlige biografier*. Og fremlægges her i håbet om at sætte nye spørgsmål på den moderne refleksivitets dagsorden.

Johannes Andersen

1. DEN GRÅDIGE QUIZ

Der er sket en forandring af danskerne. Vi ser quizzer i tv som aldrig før. Der er også sket en grundlæggende forandring af quizzerne. De får det værste frem i folk, nemlig en utilsløret og nærmest ondskabsfuld *grådighed*.

Quizzer er der efterhånden en hel del af. I den ene ende finder man *Lykkehjulet*, der med simple staveord udfordrer seerne og de tre gæster ved podiet. Her kan alle være med, hvilket især børnene og de lidt ældre er. *Lykkehjulet* drejer hver dag, og her er *trygheden*, i form af den sikre genkendelighed, en del af tilbudet. Det er den mest folkelige quiz, og derfor er det nærmest naturligt, at quiz-mesteren har forbindelser til den politiske verden.

Mandagschancen er et tilbud til dem, der læser overskrifterne i deres daglige avis. Her er præmierne en anelse større, og derfor er der også brug for lidt lykke og held. I dette program har værten lune og selvironi i metermål, og det passer meget godt med at avislæsere normalt ikke ville se noget så plat som netop *Mandagschancen*. Men netop selvironien er medvirkende til, at alle kan se det med god samvittighed.

I den anden ende finder man tilbuddet til de små-intellektuelle, nemlig *Jeopardy*. Her er avisoverskrifter ikke længere nok. Dels er udfordringen at man skal tænke sig lidt om, fordi man skal formulere et spørgsmål til et givet svar, og dels skal man også ha læst bøger, for at være med. Gerne leksikoner. I dette tilbud til de mere velorienterede danskere er det nødvendigt med en troværdig vært, hvorfor man naturligt nok har hyret en tidligere *TV-avis oplæser*, der dengang udstrålede nærmest ubestikkelig saglighed. Nu nøjes han med det sidste.

Jokeren over dem alle er *Husk lige tandbørsten*, hvor en række nye udsendelser på nuværende tidspunkt er i planlægningsfasen. Her er det hele blevet til ren underholdning, hvorfor den sendes om fredagen, og hvor værten også er en stor joke i sig selv.

Fælles for alle quizerne er ikke bare, at man betaler mange penge til udenlandske tv-selskaber for at få lov til at lave dem. De er også alle blevet pumpet så meget op, at de trækker både det bedste og det værste ud af deltagerne. *Det bedste* i form af en høj grad af intensitet og energi. Deltagelsen i disse quizer er det nærmeste, disse mennesker efter endt skoletid kommer en eksamen. Så sveden pisker og adrenalinet pumper. Sådan er det bare.

Quizerne får imidlertid også *det værste* frem i folk. Når man har svaret rigtigt, nøjes man ikke bare med at konstatere tingenes tilstand. Man knytter nævne, jubler, råber, hopper, klapper, himler op eller noget helt tredje. Alt sammen noget der går ud på at vise, at man naturligvis er glad for at man har vundet. Men samtidig skal denne adfærd være med til at håne de andre. Værst i denne forbindelse er *Husk lige tandbørsten*, der i den grad har rendyrket det hånlige, ved bl.a. at fremstille nogle af deltagerne som direkte usympatiske. Som nogen, andre gerne skulle kunne slå. Alle attituderne udtrykker imidlertid en bestemt ting, nemlig *egoistisk grådighed*. Man vil vinde. Man vil ha mere, hvad enten det er 250.000 kr. i *Mandagschancen* eller flere varer fra hylderne i *Lykkehjulet*.

På den måde afspejler de mange quizer en grundlæggende forandring i samfundets værdier. På sin vis kan man sige, at den nuværende grådighed er en direkte forlængelse af den penge- og succesdyrkelse, som man fandt hos 80'ernes elite. Dengang udspillede den sig på børser og i andre store økonomiske sammenhænge med plads til det udspekulerede. Og den økonomiske grådighed blev her opfattet som en væsentlig drivkraft for samfundsudviklingen.

Nu er grådigheden blevet folkelig. Og den opfattes som den enkeltes mulighed for at sætte sig selv og sine egne interesser igennem.

Når vi danskere derfor suges til disse mange quizer, er det fordi de bekræfter en grundlæggende holdning, der bliver mere og mere udbredt hos os alle: Vi skal sørge for at sikre os selv og måske

også vore nærmeste, så godt som muligt. Og her accepterer vi, at det gerne må ske på bekostning af andre. Faktisk er vi ved at udvikle et syn på taberne der siger, at det har de rigtigt godt af. Når de nu engang har placeret sig på banen, så må de også selv tage konsekvensen af et nederlag. Og quizernes logik er med til at fremstille taberne som netop latterlige, hvilket bare bekræfter vores billede af vores egne muligheder i denne sammenhæng.

Man skal ikke trække dette perspektiv ret langt, før det bliver rystende og meget iøjnefaldende. Den sociale nød og elendighed ligger os efterhånden noget fjernt på sinde. Det opfattes som noget, andre - ikke mindst staten - må tage sig af. Mens vi andre forsøger at gøre lykken på arbejdet - eller gennem konkurrencens mangfoldige kanaler. Trækker man yderligere situationen i det tidligere Jugoslavien med ind i vore overvejelser, bliver det ikke bedre. For slet ikke at nævne forholdet til den 3. Verden. Set på denne baggrund er det oven i købet ganske behageligt at lade sig underholde af tidens mange quizer. Her gælder det i det mindste endnu ikke liv eller død. Selv om *Fangerne på Slottet* dyrker netop disse sider af tilværelsen.

2. STAMMEKRIGEN OG DEMOKRATIET

Det er tilsyneladende kommet bag på politiet i Roskilde, at *almindelige borgere* benyttede sig af vold og håndgribeligheder mod de nynazister, der forleden havde valgt *deres* by som et passende sted for en minde-demonstration. Derfor var politiet ikke forberedt på at gribe ind overfor de *almindelige borgere*, og derfor endte mødet mellem en del af byens borgere og nynazisterne i meget voldsomme optrin, der ifølge politiet kunne være endt i lemlæstelse og måske også dødsfald.

I forvejen var nogle af Roskildes gader fyldt med *autonome* og *nynazister*, der aktivt luftede deres symboler, slagord og våben. Til stede i Roskilde var også en gruppe Anti-nazisterne, der kun brugte *ordet*. Med værdighed og fordømmende ord markerede man, at man *politisk* var imod nynazismen og alt det, den repræsenterer. Man var dog ikke ude på at fratage nynazisterne deres demokratiske rettigheder.

De *autonome* og *nynazisterne* kunne ikke nøjes med ord. De kom med mere håndgribelige ting i deres våben-arsenal. Køller, flasker, sten og hvad man ellers havde med. Og disse to grupper så det helt klart som et formål i sig selv, hvis man kunne komme til at bruge disse våben. De var nemlig taget med for at man kunne give den anden gruppe en ordentlig gang *bank*.

De to grupper er i almindelighed meget *brutale* i deres adfærd overfor hinanden, og for den sags skyld også overfor de *borgere*, der kommer på tværs af deres mere eller mindre taktfaste marcheren. De er heller ikke bange for at lægge sig ud med politiet, hvis de forsøger at stille sig alt for meget på tværs.

Denne adfærd i hverdagen er skræmmende. Den repræsenterer en tendens, hvor det centrale er etableringen af en *stamme*. Dvs. en

forholdsvis lukket gruppe, der med iøjnefaldende kendetegn klart skiller sig ud fra de andre. I *stammen* er der tætte bånd indadtil, mens dens medlemmer gør meget ud af, at man ikke bliver omklamret af omgivelserne. Fjenden for en stamme er *andre* stammer. Billedet af dem udgør drivkraften bag anvendelse af voldelige metoder, når man skal svække de andre. Og disse voldelige handlinger forsvares og forklares ofte med, at den anden stamme simpelthen består af folk, der virkelig er *dumme*. Så dumme, at de skal ha bank. Med de *autonome* og *nynazisterne* er stammekrigen i høj grad også blevet en del af politikken.

På denne måde bliver sådan en form for *politisk deltagelse* blevet til en ret isoleret handling, hvor det afgørende perspektiv for engagementet er bestemt med udgangspunkt i gruppens eller stammens *egne* interesser. Her er der ikke længere noget med, at man handler inden for de generelle demokratiske spilleregler, og der er heller ikke noget med at man handler for fællesskabets skyld. I *stammen* bestemmer man selv de spilleregler man vil følge, og målet er bestemt af *stammens interesser*.

Nu er der nok nogle der vil hævde, at de *autonome* egentlig bekæmper *nynazister*, og at de gør det i demokratiets og samfundets navn. Man vil måske endda sige, at man handler, fordi ingen andre gør det. Men det vil være en sandhed med modifikationer. Når de *autonome* i den grad med jævne mellemrum sætter de almindelige demokratiske spilleregler ud af kraft, er deres begrundelse først og fremmest bundet til deres egen *oplevelse* af deres modstander, og til deres *ønske* om at gøre noget ved det. Hvilket til syvende og sidst ikke skyldes, at de har en nærmere plan med deres handlinger, men at de på den måde kan bekræfte deres status som en *stamme*. Måske endda en bedre stamme end de andre. Med deres helt egen identitet, baseret på udseende, sprog, adfærd og især billede af modstanderne.

I samspillet mellem *de autonome* og *nynazisterne* er fjendebil lederne gensidigt så stærke, at de er betænkeligt nær ved at komme til at ligne hinanden.

Tendensen til at organisere sig i en stamme har for længst bredt sig. I moderat form kendes den fra fodboldstadions, hvor en klubs tilhængere tit opfører sig som en *stamme*, og hvor man også er meget bevidste om, hvem modstanderne er. Endnu hører det til sjældenhede

derne, at volden får overhånd, men det er sket. Men selv om volden heldigvis er forholdsvis sjældent, så lægges der ikke fingrene imellem, når man i *ord* håner modstanderne.

Et andet udtryk for stammesamfundet finder man hos *rockerne*, der klart er mere voldelige i deres adfærd, og som også benytter sig flittigt af at bekæmpe fjenden.

Men det tankevækkende ved sammenstødet i Roskilde er, at denne tendens til *stammekrig* åbenbart også er ved at brede sig til *de almindelige borgere*. Hvilket bare vil sige, at når folk i dag skal være politisk aktive, så er det mere og mere almindeligt, at de tager udgangspunkt i interesser og perspektiver, hvor de selv står i centrum, og at de anvender metoder, som de forklarer og forsvarer med henvisning til sagens vigtighed. Så forklarer man sig med, at selvfølgelig er man demokrat, men i denne sag er mere hårdtslående argumenter nødvendige. En forklaring, der også har givet Ri-Bus-konflikten i Esbjerg en klart skær af *stammekrig*.

Det afgørende spørgsmål er selvfølgelig, hvorfor det er kommet så vidt, at politisk aktive i et samfund selv definerer deres spilleregler og arbejder ud fra et snævert politisk perspektiv. Et muligt svar er ikke så svært at finde. I et velfungerende demokrati tildeles befolkningen en række *roller*, som på den ene side giver dem *medindflydelse*, og som på den anden side gør det muligt for dem at *orientere* sig i det politiske liv. Her er det til at se, hvem der befinder sig til højre, og hvem der er placeret til venstre.

I et *svækket* demokrati bliver de roller, befolkningen får tildelt, langt mere flossede, dvs. uden mulighed for medindflydelse i forhold til samfundets udvikling, uden ordentlige muligheder for at orientere sig i det politiske liv og uden perspektiv. Derfor skal der andet til, for at skabe en form for betydning, og det er her, stammekrigen er en oplagt mulighed. Også selv om den slet ikke har noget med politik at gøre. Derfor er det der hidtil er sket måske kun en begyndelse til en langt mere omfattende *stammekrig*.

3. VENSTRE OG DE UNGE - EN NY SAMFUNDSKRITIK

I disse år kikkedes langt efter ting, der kan tilføje Venstre lidt *modgang*. Men de er svære at finde. Godt nok har partiet en formand, der efterhånden er mest kendt for det han laver, når han står i vand til langt over knæerne. Og godt nok har partiet flere unge *løver*, der brøler højt på forskellige melodier. Men det er ikke rigtigt noget, der giver partiet problemer.

Langsomt men sikkert ser det ud til at Venstre er på vej til at blive *det største* parti i dansk politik. Når det drejer sig om antallet af medlemmer, har partiet allerede opnået denne status, men der er også gode udsigter, når det drejer sig om vælgere. Uden at det nødvendigvis er ensbetydende med, at Venstre så også bliver det mest *magtfulde parti*, hvilket kan give problemer. Det er nemlig sådan, at netop det, der giver partiet succes, samtidig er med til at holde det fra magten.

Partiets udsigt til mere succes hænger ikke mindst sammen med, at Venstre er *de unges parti*. Ikke mindst hos dem, der har eller er på vej til de bedste uddannelser. Her støtter i perioder op mod 40 % af de unge under 30 år Venstre.

Blandt den del af ungdommen under 30 år, der har brugt knap så lang tid i uddannelsessystemet, kunne man måske forestille sig, at andre partier stod bedre. Eksempelvis Socialdemokratiet, som jo har ry for at være de *svages* parti. Men det er ikke tilfældet. I denne gruppe kæmper Venstre og Socialdemokratiet side om side om at være det store parti. Men det sker på et lavt niveau. I denne gruppe af unge vinder sofaen nemlig, idet omkring 40 % måske ikke engang gider at stemme. Hvilket er et nok så stort problem for fremtidens demokrati, men det er en anden snak.

Venstres succes blandt de unge med en god boglig uddannelse hænger først og fremmest sammen med, at partiet er blevet moderne. At partiets politiske platform, liberalismen, pludselig har fået nye muligheder for at være en del af de unges hverdag.

Det skyldes ikke liberalismens varme følelser for markedet og den dynamiske egoisme, men derimod hvad man grundlæggende kan kalde for et *livspolitisk perspektiv*. Her er det ønsket om at *realisere sig selv og sine egne muligheder* der står i centrum. Og det er netop dette perspektiv, som Venstre, mere eller mindre bevidst, er blevet den politiske repræsentant for.

Unge med uddannelse vil selv bestemme. De vil selv definere, hvad de står for, og de vil have medindflydelse. Helst i et samfund, uden de helt store sociale eller miljømæssige problemer. Og de vil også gerne stå personligt til ansvar for, hvad de gør eller vil gøre. Dette ønske om *personligt engagement og ansvar* har Venstre langsomt men sikkert fået trukket frem i lyset, og derfor er det Venstre, der er det centrale omdrejningspunkt for de politisk engagerede.

Fremhævelsen af det *personlige engagement og ansvar* er samtidig en markant *kritik* af et velfærdssamfund, hvor institutioner dominerer og professionelle regerer i hverdagen. Ved at fremhæve det personlige engagement og ansvar giver man faktisk udtryk for en ret barsk kritik af et *formyndersamfund*. Og denne samfundskritik er med til at give de unge deres *egen* identitet og et sted at profilere sig fra. Hvilket altid er vigtigt for nye generationer af unge.

Dertil kommer, at det kan været lidt provokerende, ikke mindst i uddannelsessystemet, når man kommer og siger, at man stemmer på Venstre. Det kan få det til at rykke i f.eks. gymnasie-lærerne, der jo har været unge i en periode, hvor socialisme og ønsket om mere velfærdsstat stod på dagsordenen, og som i dag er varme tilhængere af SF eller Socialdemokratiet.

Venstres politiske ledere betyder også noget. Uffe Ellemann-Jensen har uden tvivl været en solid ankermand, når det drejer sig om at holde sammen på partiet. Og de hidsige fremstød fra de unge *venstre-løver* har givet partiet en aggressiv og kritisk profil.

Bertel Haarder var måske lidt forud for sin tid, men han har banet vejen for eksempelvis Peter Brixtofte, Anders Fogh Rasmussen

og Eva Kjer Hansen, således at de i dag kan være helt fremme, når det drejer sig om at vise mod, beslutsomhed, frækhed og tale kritisk mod systemet. Og det tæller selvfølgelig også i forhold til de unge.

Med partiets nye profil er der samtidig sket det, at de danske bønder objektivt set har mistet deres parti. Der er ingen fornuftig grund til, at en dansk bonde skulle støtte Venstre i dag. Han skulle snarere støtte Socialdemokratiet, der fortsat satser på centrale offentlige løsninger og tilskud til sikring af en vis lighed og social status. Men så langt er han endnu ikke kommet, så han fortsætter med at stemme på Venstre. Af ren vane, og derfor er det lidt dumt.

For Venstre er og bliver de unges parti. I hvert fald i nogle år endnu, indtil de andre partier får indrettet sig efter de nye tider, hvor det *livspolitiske perspektiv* skal dyrkes meget mere end det sker nu.

Det er nok også grunden til at der er lange udsigter til at Venstre får regeringsmagten. Først og fremmest fordi partiet tilhører et *nyt værdiunivers*, som ligger langt fra det, som man finder hos de fleste andre. Konfronteret med Venstre bliver de andre partier *systemets konservative bastioner*, og derfor tør de ikke overlade det til Venstre at regere. Sådant som det også var tilfældet, da Fremskridtspartiet og SF kom på banen i 70'erne.

Paradoksalt nok er det SF, der på nogle områder kommer tættest på Venstres værdiunivers om *selvrealisering*. SF's vælgere er blot 10-20 år ældre end Venstres, og de er noget mere kollektive i deres perspektiv. Og det gør nok en forskel, når der skal profileres og samarbejdes. Og så er SF's vælgere efterhånden også blevet en del af det etablerede system. Derfor er man også indtil videre indstillet på at forsvare for den etablerede orden.

Når Venstres landsmødedeltagere i 1995 danser rundt til *Johnny Reimar & The Clifters* er det lidt af en misforståelse, at det netop er dem der spiller. Johnny Reimar er nemlig hverken for bønder eller for de unge. Bønderne vil have mere orgel, og de unge mere guitar. Reimar er nok mest til Venstres halvgamle Cand. Polit-er, når det kommer til stykket.

Og dermed understreges det, *at succes hurtigt kan ændres til fiasko*. For ét er hvad ledelsen tænker og vil. Noget andet er hvad

vælgerne gør. Især når afstanden mellem parti og vælger er for stor. Og her har Venstre, som de andre partier, stadig et stort problem, der i længden kan give bagslag.

4. POLITISKE PARTIER - PÅ STØTTEN ELLER PÅ VEJ UD

Det er ingen hemmelighed, at de politiske partier længe har været støttet af det offentlige. Eksempelvis har de op til valg haft en særlig privilegeret adgang til offentligheden via fjernsyn og radio, ligesom de i de seneste valg har fået penge via finansloven. Det har imidlertid ikke været nok, hvorfor man nu snakker om, hvordan man kan støtte dem yderligere. Ved at koncentrere om netop dette spørgsmål vil det fortsat forblive noget af en hemmelighed, hvorfor partierne egentlig skal på 'støtten'. Ligesom det også vil fortone sig noget i det dunkle, om det er så dårligt endda, at partierne som sådan skranter.

I første række kan det konstateres, at det der umiddelbart udløser flere penge til partierne er deres dalende medlemstal. Folk orienterer sig politisk i andre sammenhænge end i partierne. Groft sagt kan man sige, at det brede folkelige politiske engagement især er centreret omkring de offentlige serviceinstitutioner, som f.eks. skolen, daginstitutioner og hospitaler. Folk forfølger egne personlige interesser, når det kan betale sig. Og så lader de stå til, når de ikke umiddelbart kan se nogen fordele ved at gøre noget.

Dette mønster i den politiske deltagelse og det politiske engagement kan på mange måder ses som *et udtryk for nogle grundlæggende forandringer i politik*, der slår tydeligere og tydeligere igennem, ikke bare i Danmark, men tilsyneladende også i en række vestlige lande. Det er forandringer, der er kendetegnet ved to centrale forhold. For det første at statens centrale rolle for forståelsen af det politiske er ved at være blive svækket, og for det andet, som en naturlig konsekvens heraf, at de traditionelle former for politisk kultur og for politisk deltagelse er ved at miste deres betydning.

Når man kan sige, at nationalstatens centrale rolle for politisk er ved at blive svækket, hænger det sammen med flere forhold. Men en generel tendens i de fleste vestlige lande i disse år er, at nationalstatens aktiviteter forskydes til *decentrale institutioner og aktiviteter* på den ene side og til *overnationale institutioner og aktiviteter* på den anden.

Det centrale i dette perspektiv er, at implementeringen, organiseringen, administrationen og til dels også formuleringen af de konkrete politiske beslutninger og aktiviteter foregår i decentrale sammenhænge, f.eks. i kommunen eller i et lokalsamfunds institutioner. Omvendt bliver de overordnede politiske og især økonomiske prioriteringer i stigende udstrækning formuleret på et overnationalt plan. Eksempelvis i OECD eller EU's institutioner.

Når nationalstaten ikke længere er det centrale politiske omdrejningspunkt, betyder det samtidig, at de politiske strategier, der har været knyttet til dette centrum, svækkes afgørende.

Denne udvikling har naturligt nok været med til at undergrave de politiske partiers status i samfundet som de centrale *organiseringer* for udviklingen af politisk kultur og for opnåelse af magt og resultater. For det første er de politiske partier tilsyneladende ikke længere centralt placeret i forhold til de politiske beslutninger. For det andet er deres politisk-ideologiske univers ved at komme til kort. De traditionelle løsninger, som partierne altid har kunne læne sig op af, tror partierne ikke selv på længere, hvorfor konsekvensen af begge forhold er, at man nærmest slipper beslutningerne af hænderne, og overlader dem til eksempelvis brugere i konkrete institutioner. Deltagelse i de politiske partier har med andre ord mistet en stor del af dens traditionelle betydning, fordi man lige så godt selv kan forsøge at blive valgt ind i en skolebestyrelse, hvis man har skolepolitiske synspunkter.

Det er tendenser, der indirekte støttes af andre udviklingstræk i samfundet. Først og fremmest af den *øgede sociale fragmentering* der har fundet sted. Fragmenteringen er ensbetydende med, at den enkelte i større og større udstrækning er uafhængige af andre personer, hvilket naturligt nok giver flere individuelle handlingsmuligheder. Samtidig har den enkelte, bl. a. i kraft af det velfærdsstatslige uddannelsesniveaue opnået stor indsigt i samfundet og evne til selv-

stændigt at tænke over tingene. Det er medvirkende til, at mange gerne vil træffe valg og beslutninger selv. Især dem der vedrører deres egen tilværelse. Det kan også godt lade sig gøre, fordi velfærdsstatens mange institutioner tilbyder en stribe af valgmuligheder for den enkelte. Endelig sørger velfærdsstaten for, at ingen falder igennem systemet, hvis de skulle vælge forkert. Udviklingen har med andre ord øget den enkeltes opmærksomhed på sig selv og på egne interesser, samtidig med at individet principielt er blevet bedre til at forfølge egne interesser, samtidig med at staten i stor udstrækning sikrer mod den endelige undergang. Noget vil kalde det for *oplyst ansvarsløs individualisme*.

Det siger næsten sig selv, at det kan være meget vanskeligt at kombinere denne oplyste individualisme med de politiske partiers mere firkantede og ensrettede tankegange. Partimedlemskab kræver fortsat en vis accept af en række holdninger, både generelt og i forhold til centrale politiske spørgsmål. Der er således ingen grund til at melde sig ind i et parti, hvis man fortsat ønsker at tage stilling til tingene selv.

Modsætningen er udmærket illustreret i Socialdemokratiets aktuelle diskussioner, hvor man på den ene side har en ungdomsgruppe, der vil have mere demokrati og mere diskussion, mens man på den anden har et parti fuld af traditioner, der ville blive reduceret til nul og nix, hvis disse traditioner forsvandt.

For at tegne billedet lidt bredere op, så er den sociale fragmentering ensbetydende med en svækkelse af de traditionelle erhvervsbaserede kulturelle fællesskaber, som bl.a. har givet sig konkrete udslag i de forskellige klassebevægelser, der reelt udgjorde fundamentet for det moderne politiske system frem til 70'erne.

Med den aktuelle udvikling som udgangspunkt giver det ikke længere mening at tale om f.eks. et arbejderparti, et bondeparti eller et funktionærparti. Dels fordi der ikke er klart definerede mål og midler, svarende til arbejdernes, til bøndernes eller til funktionærernes interesser. Og dels fordi der ikke findes en homogen klasse af arbejdere, af bønder og af funktionærer med fælles kulturel og social identitet. Det har naturligvis været med til at svække partiernes centrale rolle som det centrale organiseringspunkt for en bestemt *kulturel og politisk identitet* i samfundet. Hvilket er endnu et forhold

der kan medvirke til at gøre deltagelsen i partier til et noget tvivlsomt forehavende.

I 70'erne og ind i 80'erne opfattede mange græsrodsbevægelserne og de brede sociale bevægelser som de naturlige afløsere for de politiske partier. Her kunne folk engagere sig direkte i de politiske spørgsmål, som de var optaget af. Disse bevægelser er heller ikke mere hvad de har været - uden af de af den grund kommer på finansloven, hvilket måske i en sidebemærkning kan siges at være ret uretfærdigt. Det centrale for bevægelserne er imidlertid, at de reelt er blevet undergravet af den samme udvikling, som har svækket partierne.

Også for de fleste af bevægelserne var nationalstaten det centrale strategiske omdrejningspunkt. Det var via staten, forskellige aktiviteter og forandringer skulle sættes i værk, hvad enten det var sikringen af miljøet eller det var sikringen af kvinders stilling i samfundet.

Dertil kommer, at de sociale bevægelser havde et relativt homogent klassegrundlag. De blev først og fremmest båret af '68'erne', dvs. af en gruppe veluddannede mellemlag, der på den ene side lagde bevidst afstand til partierne, og på den anden ønskede relativt omfattende samfundsforandringer, først og fremmest ved hjælp af statslige indgreb og aktiviteter. Der blev herfra især lagt vægt på øget selvbestemmelse, på selvudfoldelse og på kreativitet. Ikke mindst i den offentlige sektors institutioner. Men dette perspektiv fungerer heller ikke længere som omdrejningspunktet for et politisk engagement, igen som en naturlig konsekvens af nationalstatens svækkelse på den ene side, og gruppes mere og mere heterogene karakter på den anden.

Hvor de politiske partier i deres udgangspunkt først og fremmest var det traditionelle klassesamfunds måde at organisere sig politisk på, så var de sociale bevægelser i høj grad de veluddannede ungdomsoprørers organisationsform. Fælles for dem begge var, at man opfattede staten som det centrale centrum for gennemførelsen af politiske forandringer. Staten var altså en central del af deres politiske strategi. Det er muligt at disse strategier forlængst er løbet ind i nogle begrænsninger, men med centralstatens strukturelle svækkelse er begge former for politisk organisering og strategiudvikling grundlæggende ved at miste deres betydning.

Ovenfor har jeg beskrevet to centrale tendenser i samfundet. På den ene side det forhold, at med nationalstatens svækkelse decentraliseres en del af de politiske beslutninger, og på den anden side den stigende opmærksomhed på egne interesser, som følger med den stigende sociale fragmentering. Begge er forhold, der på afgørende vis svækker de politiske partiers stilling i dagens samfund. Hvis billedet skal tegnes færdigt er det værd at tilføje, at disse tendenser nærmest går op i en højere enhed i form af den institutionsbundne brugerdeltagelse, hvor man eksempelvis gennem konkrete daglige samtaler med lærere og ledere forsøger at sikre sine børn den bedst mulige skolegang.

Der er altså fortsat folk der interesserer sig for politik og der er fortsat folk, der engagerer sig direkte i politisk arbejde, men det er i stigende udstrækning centreret omkring konkrete institutioner og aktiviteter, og udgangspunktet for dette engagement er mere personlige eller snævre interesser end det er et bredt samfundspolitisk engagement, indskrevet i nogle mere overordnede forestillinger om samfundets udvikling.

Det sidste siger en hel del om udviklingen i den politiske kultur. Tegnet med den brede blyant kan man sige, at den politiske kulturs perspektiv har forskudt sig fra et emancipatorisk til et livspolitisk perspektiv. Kort fortalt går det *emancipatoriske perspektiv* ud på, at hvis man ændrer eller indretter forhold i samfundet på en bestemt måde, vil det føre til en generel forbedring af samfundsudviklingen, fordi der vil blive frigjort nye kræfter. Samfundet vil så at sige udvikle sig op på et højere trin, og dermed blive mere moderne, til gavn for borgerne som sådan. Det er et perspektiv, som man mere end noget andet sted finder i de politiske ideologier, hvor man enten satser på at indrette staten, produktionen eller markedet på en bestemt måde, for på den måde at frigøre kræfter i samfundet.

Dette perspektiv er i den politiske kultur mere og mere blevet afløst af et *livspolitisk perspektiv*, hvis centrale kendetegn er, at det individet, der skal indrettes eller agere på en bestemt måde, hvis der er problemer, og at det derfor også er individet der kan udvikle sig, hvis den politiske strategi lykkes.

Nogen steder blandes tingene godt og grundigt sammen, sådan som det eksempelvis er tilfældet for nyliberalismens dyrkelse af

markedet. Denne fremhævelse af markedet er netop så populær, fordi den rent faktisk indskriver sig i et livspolitisk perspektiv, hvor det netop er individet der skal udfoldes. Ikke samfundet som helhed.

Andre udtryk for disse ændringer finder man i eksempelvis snakken om højre og venstre i politik. Det er ikke længere så entydigt at placere et parti på den ene side, og et andet på den anden. Ligesom det heller ikke er nemt at placere holdninger hos det enkelte individ omkring bestemte punkter på højre-venstre skalaen. Det er mere og mere almindeligt, at folk giver udtryk for holdninger fra hele det traditionelle spektre, ligesom man også blander nye værdier ind i diskussionerne.

Partiernes behov for offentlig økonomisk støtte er således, når alt kommer til alt, et udtryk for nogle helt grundlæggende forandringer i det politiske system. Det problematiske i partiernes aktuelle svækkelse er, at der endnu ikke er trådt nogle naturlige arvtagere for de alt for gamle partier ind på scenen. Det udfordrende i situationen er, at det er nødvendigt at tænke i nye baner.

Hvis man forsøger det inden for de eksisterende partier, løber man hele tiden panden mod en mur af traditioner og klassiske forestillinger, hvad Socialdemokratiet er et godt eksempel på. Hvis man forsøger at gøre det uden for partierne, ender det for tiden nemt i almindelig individualisering af samfundsmæssige problemer, hvilket bestemt heller ikke er særligt positivt. Først med en vilje til fællesskab kan det sidste projekt lykkes. Det er på den anden side også nødvendigt, hvis man fortsat skal tænke samfundet i politiske termer og forestille sig politiske løsninger på fælles samfundsmæssige problemer. Udviklingen af en vilje til fællesskab er altså den virkelige store udfordring i dag.

5. DE FRELSTE OG DE JORDNÆRE - MILJØPOLITIK SOM KULTURKAMP

Krudt-Peter er en stædig mand. I lange perioder har han bekæmpet, drillet, udfordret og kritiseret miljø-myndigheder, der med henvisninger til de rette paragraffer har blandet sig i, hvad han måtte og hvad han ikke måtte gøre. Også selv om det har drejet sig om en uskyldig bygning, som *Krudt-Peter* havde haft et særligt nært og personligt forhold til.

Efterhånden nåede historien frem til medierne. De fortalte, ikke uden smil på læben, om hans sammenstød med myndigheder, der med paragraffer i hånden ville lægge *den lille mand* hindringer i vejen i en banal byggesag. På den måde blev han en *folkehelt*. Et symbol på den lille mands modstand mod de miljømyndighed, der tilsyneladende kun kan se tingene gennem statistikker og tørre paragraffer. Som en ud af mange paragraf-ryttere gik Skov- og Naturstyrelsen heller ikke ram forbi.

For at se dybden i modstanden mod bl.a. Skov- og Naturstyrelsen skal man forstå, at miljøpolitik er blevet til en central del af den daglige *kulturkamp*. At uenigheder i miljø-spørgsmål meget hurtigt handler om kulturelle forskelle. Om forskellige måder at opfatte *sig selv* som en del af *hverdagen*.

Når miljøpolitikken spidser til i hverdagen træder to profiler tydeligt frem. På den ene står *de frelste*, der nærmest har gjort miljøet til en del af deres egen identitet. Og på den anden side står *de jordnære*, der ser miljøet som noget de bruger i hverdagen, og som de kan tage og føle på. Netop fordi det er disse to profiler der tegner fronterne i miljøstridigheder, kan sammenstødene ofte blive meget skarpe.

For at forstå de to profiler nærmere må man se på, hvilke *hverdagskulturer* der udfoldes i dagens Danmark. De ældre generationer, der har rundet de 45-47 år, er grundlæggende kendetegnet ved, at de orienterer sig meget efter, hvad *omverdenen* forventer og kræver af dem. Det indretter man sig gerne efter. Her er der en vis respekt for myndigheder, for politiske ledere - og for kongehuset. Og man gør hvad man kan for at passe sin plads i samfundet, hvad enten det er som ledende direktør i et større firma, som funktionær, som arbejdsmand eller som bonde.

Det er ikke mindst her, det *jordnære* perspektiv er blevet udfoldet. Miljøet er forbundet med arbejde, med fritid og med dejlige oplevelser. Det opfattes kort sagt som noget, man konkret tager del i, og som noget man får tilbudt. Derfor økonomiserer man også med miljøet og naturen. Ikke noget med at frådse eller ødsle med ressourcerne. Bønderne er således ikke onde ved dyr eller dårlige til at behandle markerne. Selvfølgelig er de ikke det. Det gør bare det, der skal gøres. Dagligt kan denne gruppe få bekræftet sit syn på naturen og miljøet, bare ved at gå en tur.

De yngre generationer har som udgangspunkt vendt perspektivet om. Her orienterer man sig langt mere efter, hvordan man *selv* har det, og hvilke forventninger man har til omgivelserne. Her er det omgivelserne, der skal indrettes, så man selv kan komme til. De bedst stillede vil *realisere sig selv*, mens de svagere grupper lægger vægt på forbrug og ordentlig *underholdning*.

Det *frelste* perspektiv kan man ikke mindst finde blandt de bedst stillede dele af disse lag af befolkningen, der gerne vil realisere sig selv. Denne gruppes historie er nemlig speciel. Den er vokset op i en periode, hvor ungdomsoprør og uddannelse stod på dagsordenen. Man skulle være *politisk bevidst*, for at undgå de ældre generationers dumhed og - i værste fald - fremmedgørelse. Her blev uddannelse fremhævet som en god ting. Indirekte overtog man på denne måde den holdning, at abstrakt og boglig viden et gode, mens praktiske erfaringer blev fortrængt. Man skulle også være *politisk aktive*. I sammenhænge hvor man *selv* kunne gøre noget, og det blev ikke mindst i græsrodsbevægelserne og andre former for direkte aktioner. I græsrodsbevægelserne spillede især de *grønne værdier* en vigtig rolle. De gav mulighed for at være samfundskritiske og aktive,

samtidig med at de indeholdt alternative perspektiver.

Efterhånden som denne gruppe af bevidste, grønne og aktive mennesker voksede op, 'satte' de sig tungt på den offentlige sektors mange institutioner. Ikke mindst i uddannelsessektoren og på miljøområdet. Som ansatte i disse sammenhænge kunne man vedligeholde de værdier i hverdagen, som man havde udviklet som unge.

Hvis man holder fast i dette hverdagskulturelle perspektiv kan man nemmere forstå konflikten mellem *de jordnære* og *de frelste*, når de støder sammen i miljøspørgsmål. De jordnære fastholder ofte, at de passer godt på naturen, og at der ikke er sket noget alvorligt med den. Det kan de se fra deres praktiske omgang med omgivelserne. Og iøvrigt har de i *praksis* tit erfaret, at naturen ordner tingene selv.

Her overfor står *de frelste*, der med henvisninger til mere eller mindre usikre og abstrakte analyser og antagelser, formuleret og fastholdt i bogens mere akademiske ord, fastholder at brugerne ikke passer ordentlig på tingene. At de mishandler tingene. Og at der skal gøres noget effektivt, her og nu. Ellers er fremtiden på spil. For *de frelste* er næste skridt, med institutionens magt og paragraffer i hånden, at gribe ind overfor naturødelæggelserne og forureningen.

Disse sammenstød har nu stået på gennem de sidste 10-20 år. Med større eller mindre intensitet. *De frelste* er ikke blevet mindre initiativrige i denne periode. Hvilket selvfølgelig er begrundet i deres generelle indsigt i miljøets udvikling. Denne initiativrigdom har, sammen med den omfattende vækst i staten i al almindelighed, undergravet en del af *de jordnæres* tillid til de offentlige autoriteter. Man mener, de blander sig for meget, hvilket har gjort *de jordnæres* modstand større og større. Ikke mindst på miljøområdet, som er blevet et symbol på *de frelste teoretikers* bedrevenhed.

Det er nu endt med, at *de jordnære* har lagt al tilbageholdenheden fra sig, og er begyndt at gøre som *de frelste* for 15 år siden, nemlig at organisere sig i græsrodsbevægelser. Det sker i aktioner, hvor man med pressens bevågenhed og lokalbefolkningens fysiske støtte går i brechen for det *håndgribelige* miljø. For *de frelste* er det blevet en ubehagelig situation. De kan næsten ikke undgå at mærke, hvordan de gang på gang må gribe til den teoretiske bedrevenhed, og så opleve, at dem de forsøger at regulere, bare går på tværs. Med snusfornuftens umiddelbare medvind.

6. EU HOLDT PÅ AFSTAND

For de fleste danskere er EU placeret meget langt ude i den daglige horisont. Kun dem, der er tvunget til det af arbejdsmæssige grunde, tager EU med i deres daglige overvejelser. For resten er EU noget mere eller mindre konturløst og småt, langt ude i horisonten. Når man holder tingen på afstand bliver selv en elefant til noget overskueligt og håndterligt, og det er præcist den måde, som danskerne har valgt at tackle EU på: Gennem afstand og distance at gøre det uoverskueligt overskueligt. På den måde viser man på den ene side, at man er klar over, at EU er vigtig og betyder noget for den daglige tilværelse, men af forskellige grunde ønsker eller orker man ikke at forholde sig til det. Derfor etablerer man denne afstand. Det gøres på forskellig måde.

Den veluddannede

- Når man har en god idé, så skal den behandles i systemer, udvalg osv. Derfor forsvinder de gode ideer. Det er ikke som med Peter Belli der siger: Hvem sætter ikke drømmene på spil. Man skal turde sætte drømmene på spil. Det sker ikke i EU.

Iben, folkeskolelærer, 40 år

Iben er EU modstander. En af dem der er veluddannet. Hun har tidligere forholdt sig mere aktivt til EU. Ikke mindst som en følge af hendes modstand. Men efterhånden som tiden er gået, er det gledet længere og længere ud i horisonten.

- Regeringskonferencen får betydning for mig. Den handler om beføjelser på det politiske niveau, og det er selvfølgelig vigtigt. Men jeg tillægger det ikke overmåde betydning. Eller også har jeg opgivet at finde ud af hvad det går ud på. Jeg har en følelse af at et tog er sat igang og det kører i en bestemt retning der hedder centralisering og jo mere jeg føler det så føler jeg afmagt. Jeg burde sætte mig ind i det, men det er et stort maskineri, der er tungt at danske med.

Iben, folkeskolelærer, 40 år

Denne holdning til EU, der er udviklet gennem en mere bevidst modstand, fungerer nu som en form for dårlig samvittighed. Som noget man burde. Da mange veluddannede danskeres holdning til EU er blevet til gennem *modstand*, er der næppe tvivl om, de i dag i høj grad dyrke afstanden og den dårlige samvittighed over, at man *burde* følge noget bedre med. Denne dårlige samvittighed, sammenholdt med bevidstheden om at 'toget kører derudad', har formodentlig også været en væsentlig grund til at mange tidligere modstandere efterhånden har dæmpet deres modstand noget ned, og nu er venligt stemt overfor EU ved eksempelvis folkeafstemninger.

Fornemmelsen af, at man *burde* forholde sig noget mere bevidst til EU vidner netop om, at man har et billede af det politiske liv, og at man accepterer, at det er nødvendigt med politik. På den anden side skinner det også igennem, at man opfatter EU som noget uafvendeligt. Noget som man ikke kan standse, men blot skal acceptere. Og det handler måske mest af alt om, at man ikke kan finde sig selv og muligheden for at få medindflydelse i forhold til EU, sådan som EU's demokratiske institutioner og den nationale kontrol fra regeringernes side med EU fungerer.

- Man skal være ekspert for at kunne gennemskue det. Eller også skal man være en dum, bøvet uvidende mand, der har så lidt selvkritik, at han kan udtale sig om det uden at vide noget om det. Og det kan mænd jo. Jeg gætter på at jeg repræsenterer 95 % af kvindernes og 75 % af mændenes holdning.

Iben, folkeskolelærer, 40 år

Den veluddannedes uvidenhed bliver endelig bekræftet. Det sker med

andre ord meget sjældent, at man møder andre, der gennem engagement og indsigt vender EU i luften. Muligvis en højtalende mand, men ellers er det afstand og dårlig samvittighed, der præger billedet. Noget der ligger meget langt fra dem, der ikke har de samme uddannelsesressourcer.

Den arbejdsløse

- EU? Det ved jeg ikke noget om. Det interesserer mig ikke. Og jeg føler ikke engang, at det er noget jeg burde interesserer mig for. Det er jo noget med politik og det der. Og det er ikke mig. Jeg gider ikke.

Lars, arbejdsløs, 20 år

For den arbejdsløse, uden uddannelse, men med mod på fodbold og fremtiden, er EU nærmest forsvundet helt ud i horisonten. Det er slet ikke engang en del af hverdagen. Kun noget som er. I dette univers forbindes EU først og fremmest med *politik og det der*, hvilket i denne forbindelse klart opfattes som noget negativt. Som noget med magt, snak og en masse endeløse forhandlinger, hvor folk går ud og ind af døre på fjernsynet. Det er irrationelt, ligegyldigt og nytteløst. Dvs. at selve det forhold, at det drejer sig om *politik* er nok til, at det ikke forbindes med noget, man *burde* forholde sig til.

Det kan givetvis forklares med afmagt. Ligesom hos den veluddannede modstander er fornemmelsen af, at det kan være lige meget, hvad den enkelte gør i forhold til EU, stærkt medvirkende til at man lader EU forsvinde ud i horisonten. Endda på en sådan måde at man end ikke forholder sig til fænomenet.

- Jeg føler ikke, at jeg burde interesserer mig for det. jeg gider ikke. Og det har jeg ikke dårlig samvittighed over.
- Regeringskonference ? Ja, så siger jeg heller ikke noget.
- Jeg ved ikke om jeg er for eller imod. Jeg har ikke sat mig ind i det.

Lars, arbejdsløs, 20 år.

Den faglærte

Mens snakken gik med Lars, fulgte Per opmærksomt med. De spiller begge fodbold i den samme klub. Men modsat Lars er Per bedre stillet. Han har en faglig uddannelse som radiomekaniker. Man kan måske godt gå ud fra, at for Per er tilværelsen lagt i lidt mere faste rammer end for Lars. Derfor er det også EU som *nødvendighed* der presser sig på for ham. Selv om det også tydeligvis er placeret langt ude i horisonten.

- EU? ... ja så tænker jeg på Bruxelles, og på Ritt Bjerregaard. Hun er meget dygtig men hun kører sin egen vej. Det er jo politik det hele. Og politik det er bare spekulationer og magt og sådan noget.

- Jeg er nok for EU. Det ville være en katastrofe, hvis vi ikke var med. Men der er enkelte punkter som vi ikke burde være med i. Monetær union skal vi ikke være med i. Heller ikke en forsvarsunion.

Per, radiomekaniker, 23 år

For den faglærte er EU altså accepteret som en af hverdagens støttepunkter, omend det fortoner sig noget i det fjerne, hvordan EU virker og hvilke aktiviteter det varetager. På den anden side er det tydeligt, at der følges med. Avisernes dagsorden er også den faglærtes.

- Regeringskonference? Det er der hvor de vel skal til at snakke om det der. Det der skal ændres og det der skal laves om på. Vi har sagt nej, men vi står nok med det ene ben i det alligevel.

Per, radiomekaniker, 23 år

Der er dog ikke på nogen måde tale om, at Per vil engagere sig i EU i form af deltagelse i praktisk politisk arbejde. Dertil er politik for fremmed et fænomen. Noget der ligger lige langt nok ude i horisonten. Men det er accepteret som en nødvendighed. Som andre åbenbart overlades at organisere og politisere. Præcis som tilfældet også

er for en af dem, der er bedst orienteret i EU, nemlig civilingeniøren.

Udsigten fra et kontor

- EU siger mig ikke rigtigt noget. Det går jeg ikke ret meget op i. Jeg interesserer mig simpelthen ikke for det. Det har ikke min interesse.
- Jeg interesserer mig ikke for politik. Det er alt for indviklet. Den ene gang siger de en ting og den næste siger de noget helt andet.

Dorte, kontoransat, 32 år.

Heller ikke fra den faglærte kontorstol lyder EU af noget særligt. Det bliver ligestillet med politik og sådan noget, og så bliver det gjort til noget indviklet, som man ikke interesserer sig for. Ikke fordi EU ikke tillægges en vis betydning. Det er der næppe nogen der ville sige. Men det betyder ikke nok til at man vil eller kan forholde sig til det.

- Jeg er nok nærmest *for* EU. Jeg tror det betyder noget for mig, for mit arbejde og for firmaet og sådan noget. Firmaet importerer jo varer og på den måde har EU betydning.
- Jeg tror at tingene ville ha været dårligere, hvis ikke vi havde haft EU. Det siger de kloge hoveder i hvert fald. Og dem lader jeg bestemme. Det kan godt være at det er farligt, at overlade det hele til dem, men det er gået indtil videre. Det er i orden.

Dorte, kontoransat, 32 år.

EU er kort sagt en vigtig og nødvendig institution, på linie med andre naturgivne størrelser, eksempelvis tyngdeloven. Dorte er klar over at EU kan have en stor betydning, men det er ikke noget der inviterer til yderligere engagement.

- Jeg har heller ikke stemt ved EU-afstemninger. Jeg disku-

terer hverken politik eller EU eller sådan noget når jeg er til fest. Alt muligt andet.

- Regeringskonference? Ja hvad så. Jeg ved ikke hvad det er. Det er igen det der politiske halløj.

Dorte, kontoransat, 32 år.

Den nyuddannede

- Hvis du siger EU så siger jeg Maastricht, emsen , ømu, konvergenskravene, 1, 2. og 3. fase. Jeg siger også, at det er ret godt. Fordi det giver et bedre hjemmemarked, og fordi det sikrer en øget ressourceallokering. Der er dog også ulemper, f.eks. overnational styring. Den demokratiske kontrol er ikke for god.

Tore, civilingeniør, 25 år

I dette univers er EU en del af hverdagen. Endda en nødvendig og positiv del. Den nyuddannede er for EU, og har altid været det. Først og fremmest fordi det er tidens naturlige politiske forum. De nationale politiske processer tillægges ikke nær den samme betydning, som de muligheder, der ligger i EU. Økonomisk såvel som politisk.

Den nyuddannede er også i detaljen klar over, hvad EU betyder, og hvilke spørgsmål der skal tages op til behandling i fremtiden. Det hele ses som et afhængighedsforhold. Men et positivt forhold, som ikke bare udgør begrænsninger, men som også tilbyder en række muligheder.

- Regeringskonference er det forum, hvor politikerne skal diskutere, hvordan Danmark skal forholde sig til den 3 fase. Her spiller ikke mindst valutaforhold en central rolle. Og det peger i retning af en fælles mønt for nogle af landene. Alt afhængig af, hvordan Tyskland stiller sig. Der vil bliver en gruppe af lande, der træder ind i 3. fase, og der er nogen der vil holde sig udenfor. Det er ensbetydende med en opdeling af landene i en første og en anden klasse.

- Det er vigtigt at vi kommer med. Jeg vil dog ikke arbejde

aktivt for det. og jeg har aldrig arbejdet aktivt for noget med EU. Men jeg er helt klart for.

Tore, civilingeniør, 25 år

I dette univers er EU ikke bare en nødvendighed. Det er også en mulighed. Men den ligger fortsat ude i den relativt fjerne horisont. Det er noget, som andre må tage sig af. Hvilket måske endnu engang understreger den manglende demokratiske dimension i EU.

Landmanden

Som det er almindeligt kendt, så er landmændene nogle af dem, der mærker EU mest i deres hverdag. Både i form af reguleringer og økonomiske støtteordninger. Derfor kan det heller ikke overraske, at netop landmanden er meget optaget af EU's økonomiske betydning.

- EU er landbrugsordninger, støtte og fri bevægelighed. Når man snakker EU er økonomi det centrale. Jeg kan da godt hale Uffe frem ved festlige lejligheder. Så drejer det sig om aldrig mere krig og sådan noget. Jeg er overbevist om, at modsætningerne mellem især Frankrig og Tyskland er blevet mindre med EU. Men ellers er det økonomi, der er stor ting i EU.

Jørgen, landmand, 51 år.

For landmanden kan EU også godt tillægges andre betydninger end økonomisk regulering og støtteordninger, men det sker ved særlige lejligheder. Og det er ikke sådan, at dette engagement i, hvad EU også kan være, holder ved særligt længe.

- Jeg er lidt splittet over EU og forholdet til demokrati. Jeg ved ikke hvor meget suverænitæt vi skal afgive. Og om man skal styrke europaparlamentet. Her er jeg ikke firkantet. Der kan godt argumenteres for begge dele. Men EU skal bygge på demokrati. Ingen tvivl om det. Men det skal være det decentrale demokrati. Og Danmarks demokratiske kontrol med EU er god nok. Både internt i landet, og i forhold til de andre lande i EU. Vi kan godt få vores synspunkter igennem. Ved

hjælp af argumenter.

Jørgen, landmand, 51 år.

I og med at EU er kommet lidt tættere ind på livet for landmanden, bliver han også mere opmærksom på forskellige sider af EU. Lige fra demokrati til spørgsmålet om de enkelte landes styrkeposition i forhold til EU som sådan. Også her er det karakteristisk, at EU gøres til en nærmest urokkelig institution, som man overlader det til andre at tage sig af. Noget man er forholdsvis tryk ved, blandt andet i kraft af de erfaringer især landmændene opnår med EU i det daglige.

- Jeg engagerer mig ikke nærmere i EU spørgsmål. Det skyldes måske at jeg har haft politik for tæt inde på livet i kraft af min far. Han arbejdede meget med politik, og det fik han ærlig talt ikke meget ud af. Derfor holder jeg mig langt væk fra det.

- Men fælles mønten vil jeg gerne ha. Den ser jeg frem til. Det vil gøre det hele meget nemmere, ikke mindst for landbruget. Så kan vi eksportere og importere uden at skulle omregne fra en valuta til en anden. Og så risikerer man ikke, at der pludselig kommer uro. Men det varer nok lang tid. England er jo imod.

Jørgen, landmand, 51 år.

Landmanden kan godt pludselig forbinde visioner og nye udviklingsmuligheder med EU. Men det er først og fremmest praktiske visioner, som kan gøre hverdagen lettere for den enkelte landmand. Derudover er der ikke mange visioner at hente. Bortset fra de *festlige lejligheder*, som Jørgen taler om.

- Regeringskonference? Det er en snakkeklub for topledere. Her kan statsministrene og de der sole sig i pressens lys, og fortælle om alle de planer man har lavet. Men alle kuglerne er støbt af embedsmændene og gennem forudgående drøfter. Sådan noget kan måske tjene til at give bedre oplysninger om EU. Sådan en konference kan i hvert fald ikke skade noget. Men der sker ikke noget på dem. Man vedtage ikke noget hen over natten.

Jørgen, landmand 51 år.

For den praktisk anlagte landmand kan selv en regeringskonference godt tage sig ud som stor ståhej for ingenting. Hvor tingene er afgjort i forvejen og ved hjælp af helt andre virkemidler end dem, man lader som om har været igang. Set i dette perspektiv kommer der yderligere en flig af afstand ind i forhold til EU: Selv topchefernes fremtræden har vanskeligt ved at overbevise om EU's mulige betydning. Måske især fordi en landmand er en praktiker.

Pensionisten

Det kan næppe overraske, at heller ikke hos pensionisten finder man et større engagement i EU. Også her bliver afstanden og det nærmest naturgivne ved EU understreget.

- Ja, hvad skal jeg sige om EU. Det er noget vi er medlem af. Og jeg ved ikke rigtigt om det er godt eller skidt. Selv om jeg har stemt nej til det de fleste gange.
- Jeg går ikke så meget op i det. Det er beklageligt, men jeg har ikke så meget forstand på det. Jeg interesserer mig ikke for det. Det er for langt væk.
- Regeringskonference - det siger mig ikke et pluk. Det er noget med at de skal snakke, dem i EU.

Tove, pensionist, 63 år.

Heller ikke fra en position som pensionist i et velfærdssamfund siger EU noget særligt. Måske er det godt nok, måske ikke. Men modstanden er den mest fremtrædende oplevelse af EU. Først og fremmest fordi det er for langt væk. At det så også godt kan være en dårlig undskyldning, er Tove også godt klar over. Men det ændrer ikke hendes holdning til EU.

Det fjerne

EU ligger for de fleste danskere langt ude i horisonten. Det er noget

man enten er modstander af eller noget man finder er en nødvendighed. I hvert fald på det rent praktiske område. Der er da også enkelte, der kan se EU som en positiv nødvendighed. En som man måske politisk kan få noget endnu bedre ud af.

Men *oplevelsen af* afstanden fra hverdagen til EU er til at tage og føle på. Og den handler ikke bare om almindelig ukendskab. Selv hos dem, der følger bedst med i EU-spørgsmål, er der langt til et egentligt politisk engagement i EU-politik. Og det må i høj grad tilskrives den *manglende demokratiske kultur* i EU. EU opfattes først og fremmest som en administrativ fordelings- og kontrolinstans, uanset hvordan man stiller sig til projektet. EU er kun genkendelig som et fænomen, der blive synligt *ovenfra og ned*. EU har aldrig på noget tidspunkt været forankret i de daglige gøremål som en norm eller en værdi. Kun som en ydre reguleringsmekanisme.

Da det givet er nemmere at lave en koordinering og fælles udvikling af de forskellige nationers administrative procedurer, er det naturligt nok, at man er startet her. Det er langt vanskeligere at begynde at koordinere og forsøge på at lave en fælles udvikling af de demokratiske kulturer i landene. Så begynder det at gå galt, da en stor del af borgernes identitet og selvbevidsthed netop er bundet til den nationale, eller sågar den lokale politiske kultur. På den anden side er det netop problemet med EU, at den demokratiske kultur er fraværende som andet end en institutionaliseret kultur. Og her har den i virkeligheden kun meget begrænsede konsekvenser for danskerens dagligdag.

Den manglende demokratiske kultur i forbindelse med EU er selvfølgelig et problem i sig selv, men det bliver ikke mindre af, at også den nationale demokratiske kultur i disse år udsættes for alvorlige problemer, i form af en generel mangel på engagement i politiske spørgsmål i brede dele af befolkningen. Her stiller man sig tilfreds med et tilskuerdemokrati, hvor politik *er noget man ser på*. En form for skuespil, hvor aktørerne er forholdsvis kendte, ligesom deres reaktionsmønstre er det. Og da der er stort sammenfald mellem de politikere der optræder i danske spørgsmål, og dem der udtaler sig om EU-forhold, så er det meget naturligt at blande tingene sammen. Desværre med en meget uheldig konsekvens, at det manglende engagement i EU ofte går hånd i hånd med et manglende engagement i politik.

På den anden side er der nu heller ikke tvivl om, at jo mindre man ved om EU, jo større er oplevelsen af afmagt. Uanset om man er veluddannet eller tilhører en mere marginaliseret gruppe i samfundet. Hos begge grupper er der en vis oplevelse af, at *noget kører* af sted med danskerne. Endda på en så effektiv måde, at det stort set ikke nytter at gøre noget ved det. Heller ikke som aktiv modstander. De bedst stillede kan i den forbindelse trække på skulderen og sige, at man burde gøre noget, men at det stort set kan være lige meget, om man gør det. De bliver ikke truet alvorligt på nogen måde. Heller ikke af udviklingen i EU. Problemet er langt større når det drejer sig om de svageste. For dem kan udviklingen i EU betyde en hel del. Enten at de fastholdes i deres dårlige position eller at de får visse muligheder for at forbedre den. Når de er tavse, og måske nærmest afvisende, så udgør det et stort problem for det europæiske samarbejde.

At de kritiske og de svage forholder sig tavse må siges at være noget nær det største problem for en bred, folkelig debat. En debat, som dele af EU-systemet uden tvivl gerne ville høre nærmere om, men som det altså af *institutionelle* grunde selv er medvirkende til aldrig bliver til noget alvorligt.

I den forbindelse skal man ikke glemme, at i den danske politiske kultur er forholdet til EU noget helt særligt. I modsætningen til andre lande, er det især afmagten og de negative konsekvenser for den nationale selvudfoldelse, som mange hæfter sig ved. Det hænger formodentlig blandt andet sammen med, at Danmark er et lille land i europæiske sammenhænge, og som sådan har det været tvunget til med jævne mellemrum at lytte til stormagter og indrette sig efter, hvordan *udviklingen* tilrettelægger fremtiden. I sådanne situationer bliver det af ekstra symbolsk betydning, at man kan sige fra og lægge afstand. Afstanden er således også en del af en dansk kulturel selvhævdelse. Og på den måde fortættes modsætningerne omkring EU i Danmark på mere end en måde. For det første kan man her se de problemer som det giver, når man udelukkende arbejder med institutionelle forhold, der viser sig *ovenfra og ned*. For det andet kan man se hvordan et lille land har brug for selvhævdelse. Bare en gang imellem. Begge problemstillinger burde fylde en hel del i EU's fremtidige udvikling.

7. DET MODERNE OG DEN OLYMPISKE ELITE

De grundlæggende aktiviteter i en olympiade er dybest set ret banale. Der er nogen unge mennesker, der på ret få sekunder løber et vist antal meter. Der er nogen, der smider mere eller mindre tunge genstand gennem luften. Der er nogen, der slås med hinanden, nogen der slår på hinanden, nogen der løber efter en bold og nogen der rider rundt på en hest. Alt sammen dybest set ret banalt. Det er selve arrangementet og iscenesættelsen af disse aktiviteter imidlertid ikke.

Det koster det blege at arrangere en olympiade. Og som regel sker det i lande eller i situationer, hvor der ikke er råd til det. Blev de samme penge investeret i sociale foranstaltninger, uddannelse eller lignende, ville de uden tvivl komme utroligt mange mennesker i de pågældende lande til gode. Men det sker ikke. I stedet gør de olympiske arrangører hvad de kan for at finde bortforklarende undskyldninger for denne form for kynisme.

En olympiade kræver også en manifestation af magt. Udøvelsen af de ovennævnte fysiske aktiviteter kræver en overvågning af såvel deltagere og tilskuere, som er en diktaturstat værdig. Ingen må gå steder hen, hvor der ikke er kontrol på dem. Og tilskuerne opfattes grundlæggende som en trussel, der både skal dirigeres, isoleres og kontrolleres.

Olympiade er massekommunikation i højeste potens, ikke bare økonomisk, med ekstreme reklamer i alle udgaver. Her fortættes virkelighedens billeder til den rene billedkunst. De banale aktiviteter gøres til mastodont præstationer, der med den rette klipning, fokusering og hastighed kan gennemspilles som de rene, klassiske dramater. Ren manipulation, der overdimensionerer de banale fysiske aktiviteter på et helt andet plan, nemlig mediets.

Endelig kræver en olympiade menneskelig opofrelse fra

deltagerne selv. En selvdisciplin, som kun de færreste kan klare. Udelukkende med det formål at udøve en aktivitet nogle ganske få sekunder på en ganske bestemt dag. Hvor det for de fleste så er slut, og de bliver en anonym baggrundskulisse for den bedste. Det er aktiviteter, som bedst kan karakterisere som umenneskelige, og så er det måske stadig en venlig karakteristik.

Hvor selvmodsigende det end kan tage sig ud, så er en olympiade *modernitet i højeste potens*. Coubertins sentens fra 1896 om *hurtigere, højere og stærkere* er et meget præcist udtryk for centrale dele af det moderne liv. Og netop fikseringen på *eliten* giver den brede befolkning nogle vigtige pejlemærker. Hvilket bare understreger, at endnu engang er brugen af kroppen blevet et centralt udtryk for de centrale værdier, der udfoldes i samfundet.

Kropskulturer i historien

Som eksempel på det kan man se på vikingerne, eller nogle af de andre krigere, der i begyndelsen af dette århundrede var centrale grundpiller i ethvert samfund. De dyrkede kampen. De tog liv, når de udfoldede deres kropskultur. Uden de store beklagelser, fordi det var en del af 'sporten'. Og en del af livet.

For krigskulturen var slåskampene en måde at holde sig parat på. Og det var en dyrkelse af det bedste man kunne finde: Den stærke kriger, der var parat til at ofre sig for sin - ofte tilfældige - herre. Jo mere krop og muskler, jo bedre.

Med bl.a. udviklingen i naturvidenskaben og kristendommens udbredelse fokuseres der mere og mere på det, der er inden i 'hylstret', nemlig sjælen, ånden og tanken. Og nu blev målet helt klart at lade religionen eller fornuften kontrollere kroppen, ikke mindst fordi kroppen har det med at 'tage røven' på fornuften. Dyrisk som den kan være, med alle dens (sexuelle) drifter. Civilisation blev et udtryk for, hvor god man var til at kontrollere kroppen og udvikle finmotorikken. Spisning med kniv og gaffel var blot et af civilisationens fremskridt. Formationsdans, dressurridding og lignende blev kropskulturens måde at dyrke og udtrykke tidens civiliserede normer på. Med den pointe, at det er kropskontrol, og ikke f.eks. (dyrisk og barbarisk) konkurrence, der er det centrale.

Med kapitalismen og det moderne samfunds gennembrud i det forrige århundrede, skiftes der fokus fra stabilitet, tro og civilisation til fornuft, rationelle handlinger og vækst-tankegange. Noget der selvfølgelig også slår igennem i kropskulturen. Som i den virkelige kapitalisme, begynder man at konkurrere på lige vilkår i kropskulturerne; man finder sejrerherrer, og finder i poetiske stunder at det minder lidt om fortidens kropskampe. Man kalder det for *sport*.

Det er bl.a. den engelske overklasse der omsætter disse tanker til praksis. I form af især tennis. Her dyrkes mandlige dyder som stålsat karakter, selvbeherskelse og en god arbejdsmoral. Det sker også i andre sportsgrene for overklassen, f.eks. fodbold.

Arbejderklassen får også sine sportsgrene, der udføres med det der er lige for hånden: Næverne (boksning, brydning), cyklen (cykel-løb), tunge genstand (vægtløftning), osv. Som på andre områder i det kapitalistiske samfund udfordres overklassen også på sportsplads af arbejderklassen. Ikke mindst i fodbolden. Det bedste eksempel herhjemme fra er OB (borgerskabet) der udfordres af B. 1909 (arbejderklassen) i Odense.

Disse former for kropskultur er med andre ord udtryk for den *klassekultur*, og for de klassemodsætninger, der udvikledes med kapitalismen. Hver klasse havde sit eget univers, og man kæmpede mod repræsentanter for de andre klasser. Men det udfoldes alt sammen inden for rammerne af troen på konkurrence, rationalitet og vækst.

Nu var der forskel på land og by. Og på landet dyrkede man stadig aktiviteter, der ikke havde noget med konkurrence at gøre. Det var karlene og pigerne, der dyrkede gymnastik, bl.a. for at give bonden en rank holdning og dermed også en hel del selvbevidsthed. Denne forskel mellem land og by er på sin vis yderligere en understregning af de kulturelle modsætninger i det moderne samfund.

Eliten og olympiaden

Dyrkelsen af klassekampen på sportspladserne er imidlertid ikke nok. Der er folk der begynder at fokusere på *de bedste*. Der kommer altså en ny dimension ind i sportskamene, nemlig forskellen mellem *eliten* og *masserne*. Olympiaden bliver forum for elitens udfoldelse. Og

dermed bliver olympiaden i virkeligheden det mest ekstreme udtryk for nogle af det moderne kapitalistiske samfunds væsentligste værdier, nemlig forestillingen om den *permanente konkurrence*, den *evige vækst*, og den *sejrende ener*, der er i stand til at disciplinere sig selv og sin egen arbejdsindsats i en sådan grad, at han er i stand til at overvide alle andre. Jo mere rationelt denne arbejdsindsats tilrettelægges, jo bedre er konkurrencen. Og så skader det ikke, at man teknologisk er i stand til at måle præstationerne med finere og finere målestokke. Dette er olympiadens centrale kerne.

Mens klassekampaspektet er blevet mere og mere nedtonet i sportens verden, så er det elitære blevet mere og mere tydeligt, hvilket også har været medvirkende til at gøre olympiaden til noget stadigt større. Til en sportslig begivenhed, der igen og igen forsøger at overgå alle andre arrangementer - også de tidligere olympiader - på alle områder. Det er grunden til at bl.a. medicindækningen pustes op til det nuværende kolosale omfang, som langt overgå dækningen af f.eks. sultkatastrofer i den 3. verden.

Olympiadens elitedyrkelse er slået igennem overalt i sportens verden. Man kan ikke lade 20 drenge spille fodbold, før der straks bliver fokuseret på, at nogle er bedre end andre. Og at de bedste skal parres med hinanden, så de virkelig kan 'udvikle sig'. Underforstået, at enerens ekspansion og fremdrift er lig med personlig udvikling, mens f.eks. sammehold, fællesskab og leg ikke er det. En fodboldspiller udvikles i dag til ikke at tænke på sin klub, men på sin karriere. *Klubben er en kontrakt, ikke et fællesskab*. Den klassiske dimension mellem eliten og massene gentages oven i købet igen og igen blandt masserne. På alle niveauer søger man at udvikle eliter, hvilket vil sige at man på alle niveauer også udvikler det modsatte. Selv i de mest folkelige former for sport dukker elitens spøgelse op og sætter skel.

Samtidig skabes nye dimensioner. Det er ikke bare eliten og masserne, det drejer sig om. Den tredje dimension i dette spil er tilskuerne. De fungerer som dumme, larmende og oplevelseshungrende kulusser for det professionelle show, som sporten har udviklet sig til. De er med til at give enerens præstationer yderligere en dimension. Samtidig med at tilskuerne holdes på bænken eller i sofaerne foran tv-skærmene, med løfter om endnu flere ekstreme præstationer.

Enkelte har dog ført de samfundsmæssige konflikter ind i denne flok også. I sine mere ekstreme udgaver drejer det sig f.eks. om terrorister og hooligans, mens det i den 3. verden ofte drejer sig om den brede befolkning, der benytter en olympiade som lejlighed til at fortælle om deres liv. Hvilket blot har legitimeret et opbud af militære 'beskyttelsesforanstaltninger': The Show must go on, eliten må beskyttes i dens forsøg på at blive endnu bedre, og tv-rettighederne skal sikres, så reklamebranchens fordummelsesforsøg kan blive endnu mere global.

Man er efterhånden nået så langt, at arrangørerne af og støtterne bag moderne olympiader skal tage sig voldsomt sammen, for at få det bedste og mest positive ved dem frem i lyset. Og her er man efterhånden oppe imod svære og vanskelige odds.